

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

НИКОЛОВА И ВЕЛИЧКОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба no. 7888/03)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

20 декември 2007 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

20/03/2008 г.

Това решение става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44 § 2 на Конвенцията. Същото може да претърпи редакционни промени.

По делото Николова и Величкова срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ като Камера в състав:

Г-н П. ЛОРЕНЦЕН [P. LORENZEN], *председател*,
Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],
Г-н В. БУТКЕВИЧ [V. BUTKEVICH];
Г-жа М. ЦАЦА-НИКОЛОВСКА [M. TSATSA-NIKOLOVSKA];
Г-н Р. МАРУСТЕ [R. MARUSTE]
Г-н Х. БОРЕГО БОРЕГО [J. BORREGO BORREGO],
Г-жа Р. ЙЕГЕР [R. JAEGER], *съдии*,
и г-жа К. ВЕСТЕРДИК [C. WESTERDIEK], *секретар на отделението*

След като обсъди въпросите в закрито заседание, проведено на 27 ноември 2007 г., постановява следното решение, прието на същата дата:

ПО ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (по. 7888/03) срещу Република България, подадена пред Съда съгласно чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (наричана по-долу за краткост Конвенцията) от г-жа Кръстинка Петрова Николова и г-жа Виолета Атанасова Величкова, български гражданки, родени съответно през 1939 и 1960 г. и живеещи в Шумен, на 24 февруари 2003 г.

2. Жалбоподателите са представлявани от г-жа Ж. Йончева, адвокат, практикуващ в Шумен. Българското правителство (наричано по-долу за краткост Правителството) е представлявано от своя агент г-жа М. Коцева от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателите твърдят, че техният съпруг и баща, г-н Атанас Величков Николов, е починал в резултат на малтретиране от двама полицаи и че последвалото наказателно производство срещу полицаите не е осигурило ефективно правно средство за защита.

4. С решение от 13 март 2007 г. Съдът присъединява към разглеждането по същество въпроса дали жалбоподателите могат все още да се смятат за жертви на твърдените нарушения на чл. 2 и 3 от Конвенцията и обявява жалбата за допустима.

5. Жалбоподателите подават по-нататъшно писмено становище, а Правителството не го прави (чл. 59 § 1 от Правилника на Съда).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателите са съответно съпруга и дъщеря на г-н Атанас Величков Николов. Г-н Николов умира на 1 октомври 1994 г. в резултат на насилие и побой от страна на двама полицаи, извършени на 27 септември 1994 г.

A. Събитията на 27 септември 1994 г. и последвалата смърт на г-н Николов

7. Към 14 часа на 27 септември 1994 г. дванадесетте души от групата за бързо реагиране към РДВР – Шумен са на учение извън града. Те забелязват отдалеч г-н Николов, който към този момент е на шестдесет и две години, и г-н Н.Р., които изпитват саморъчно направен металотърсач. Командирът на групата, лейтенант И.И., решава, че двамата са иманяри, и изпраща екип за проверка. Двама полицаи се приближават към г-н Н.Р., докато други двама, главни сержанти Б.И. и Х.Т., тръгват към г-н Николов. Никой от полицаите не носи униформа. Главни сержанти Б.И. и Х.Т. стигат до г-н Николов, докато той се опитва да скрие мотика в близкия храсталак. Изненадан от внезапното появяване на двамата мъже, г-н Николов не захвърля мотиката, а я поставя пред себе си и заема защитна позиция. Главен сержант Б.И. рязко я изтръгва от ръцете му и я хвърля на безопасно разстояние. След това полицаите започват да удрят г-н Николов по главата. После го свалят на земята, слагат му белезници и го водят при колегите си. Извикана е кола и г-н Николов и г-н Н.Р., който също е задържан, са заведени в РДВР-Шумен. Към 15 часа, докато чака да бъде разпитан, г-н Николов припада. Повикана е линейка, която го откарва в болница – там се установява, че той е изпаднал в кома.

8. След неуспешна операция за отстраняване на субдурален хематом г-н Николов умира на 1 октомври 1994 г. Медицинска експертиза, съставена в рамките на наказателното производство във връзка със смъртта му, заключава, че причината за смъртта е масивна черепна и церебрална травма и вътрешен мозъчен кръвоизлив.

Б. Наказателното производство срещу полицаите

1. Предварително разследване

9. На 2 октомври 1994 г. във връзка с инцидента е образувано наказателно производство в Окръжна следствена служба - Шумен. Деянието е условно квалифицирано като убийство по чл. 115 от

Наказателния кодекс от 1968 г. (наричан по-долу за краткост НК) (вж. пар. 39 по-долу).

10. На 3 октомври 1994 г. следователят, водещ разследването, разпитва главни сержанти Б.И. и Х.Т. Г-н Н.Р. също е разпитан на мястото на инцидента в присъствието на лекар. Следователят прави много снимки на мястото.

11. Повечето други свидетели са разпитани през октомври 1994 г. и през март и май 1995 г. Изготвени са и няколко експертизи.

12. На главни сержанти Б.И. и Х.Т. са повдигнати обвинения и са разпитани отново на 27 април 1995 г. Те са пуснати под гаранция.

13. На двамата полицаи, арестували г-н Н.Р., също са повдигнати обвинения и са разпитани на 2 май 1995 г.

14. На 12 май 1995 г. следователят, водещ разследването, изготвя заключително постановление, където се казва, че главни сержанти Б.И. и Х.Т. следва да бъдат съдени по чл. 124 (1) от НК (вж. пар. 37 по-долу) за причиняване на смърт по непредпазливост вследствие на умишлено нанесена тежка телесна повреда на г-н Николов. Той заключава също, че двамата полицаи, които арестуват г-н Н.Р., следва да бъдат съдени за нанасяне на лека телесна повреда. Той отбелязва, *inter alia*, че всички полицаи отричат да са извършвали каквото и да било престъпление, въпреки доказателствата, сочещи обратното, не са извели никакви поуки от случилото се и не показват признаци на разкаяние. Той отбелязва също, че главен сержант Б.И. и един от полицаите, извършили насилие над г-н Н.Р., са били обвинени в нанасяне на лека телесна повреда на друго лице на 18 април 1994 г., само няколко месеца преди извършването на деянието-предмет на производството. Като разсъждава върху условията, довели до извършването на твърдените деяния, следователят изразява мнение, че това са “нарастването напоследък на престъпността, което кара правоприлагащите органи да подозират престъпни намерения у всички граждани до доказване на противното; физикалността на обучението им в [полицейската школа в Пазарджик], където година след година са ги учили как да се справят с насилствена съпротива, но не са ги обучавали адекватно относно правните аспекти на правоприлагането, практика, която е запазена в новосъздадения център за бързо реагиране в Шумен, както става ясно от учебната програма, приложена към преписката: тя изобилства с часове по физическа подготовка, но липсва каквото и да било правно обучение; чувството за власт, което правоприлагащите органи имат спрямо обществото, което е длъжно да оказва безусловно подчинение без оглед на собствените си права и интереси и без оглед на достойнството и неприкосновеността си като граждани; чувството за безнаказаност; липсата на всякакви очевидци на двете деяния, извършени в гориста местност далеч от хорските погледи, и надеждата, че всичко ще се покрие”.

15. С оглед на изменението от юни 1995 г. на Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г., с което на военните съдилища се възлагат делата срещу полицаи, на неуточнена дата през 1995 г. делото е изпратено на Варненската военно-окръжна прокуратура. Там делото не е придвижено до януари 1998 г. Жалбоподателите се оплакват от това бездействие на Президента на Републиката, на Главния прокурор и на Министерския съвет. Всички институции препращат жалбите на военната прокуратура.

16. На 12 януари 1998 г. Варненската военно-окръжна прокуратура изпраща делото на военен следовател за допълнително разследване.

17. С писмо от 6 февруари 1998 г. Варненската военно-окръжна прокуратура уведомява жалбоподателите, че работата по делото е била спряна до началото на 1998 г. поради проблеми с кадрите и натовареността.

18. През юни 1998 г. военният следовател, който води разследването, е преместен на друг пост. Поради това на 31 юли 1998 г. преписката е разпределена на друг военен следовател.

19. След края на работата си по делото на 30 декември 1998 г. следователят изготвя заключително постановление, с което предлага главни сержанти Б.И. и Х.Т. да бъдат предадени на съд. Той отбелязва, *inter alia*, че към тази дата главен сержант Б.И. е началник отдел в сектора за борба с масови безредици в РДВР-Шумен, а главен сержант Х.Т. е част от специализираното звено за инкасова дейност в София.

20. На 18 август 1999 г. Варненската военно-окръжна прокуратура издава обвинителен акт срещу главни сержанти Б.И. и Х.Т. Тя отбелязва, *inter alia*, че на 15 януари 1999 г. главен сержант Б.И. се е оттеглил от полицията, а главен сержант Х.Т. е все още полицай и охранява търговска банка. Що се отнася до факторите, довели до извършване на деянието, прокурорът отбелязва, че това са “чувството за безнаказаност на обвиняемите като част от специална част на [Министерството на вътрешните работи], незачитането от тяхна страна на човешкото достойнство, на здравето и неприкосновеността на гражданите, както и навикът им да се отнасят към гражданите като към чучела за изпробване на физическата им сила и способности, които са нужни само за залавяне на опасни престъпници”.

2. Съдебното производство

21. Процесът във Варненския военен съд започва на неуточнена дата през есента на 1999 г.

22. На 13 ноември 1999 г. жалбоподателите и синът на г-н Николов подават искове за обезщетение срещу двамата полицаи (5000 лева за първия жалбоподател, 4000 лева за втория жалбоподател и 4000 лева за сина на г-н Николов) и се конституират в производството като частни обвинители наред с прокурора.

23. Съдът провежда заседание на 3 декември 1999 г. Той изслушва жалбоподателите, сина на г-н Николов и подсъдимите полицаи. Изслушват се и заключителните становища на страните. В своето становище прокурорът отбелязва, че срещу главни сержанти Б.И. и Х.Т. не е имало дисциплинарно производство. Той пледира за ефективни присъди лишаване от свобода между четири и пет години. В своите последни думи подсъдимите твърдят, че не са виновни, и молят съда да ги оправдае.

24. С присъда от 3 декември 1999 г. Варненският военен съд признава главни сержанти Б.И. и Х.Т. за виновни за причиняване на смърт по непредпазливост на г-н Николов вследствие на умишлено нанесена тежка телесна повреда по чл. 124 (1) от НК. Всеки от тях е осъден условно на три години лишаване от свобода с изпитателен срок пет години. На първия жалбоподател се присъждат 4000 лева, на втория – 3000 лева, а на сина на г-н Николов – 3000 лева, платими заедно и поотделно от двамата полицаи. Съдът описва подробно събитията от 27 септември 1994 г. и в относимата част на акта си констатира:

“... деянието е извършено по непредпазливост... Разглежданото дело засяга сложно престъпление, където умисълът по отношение на по-лека резултат се комбинира с непредпазливост по отношение на по-тежкия резултат, с други думи, деянието е извършено и с двете форми на *mens rea* ... Съдът е на мнение, че двамата подсъдими умишлено са нанесли тежка телесна повреда на [г-н Николов], която по-късно е причинила смъртта му. За намеренията им следва да се съди от техните действия. Като се вземе предвид субективното отношение на подсъдимите към деянието им, съдът смята, че намерението им не се е простирало отвъд причиняването на телесна повреда. Спрямо настъпилата смърт те са се отнесли с непредпазливост. Обективният анализ на поведението на подсъдимите показва, че те не са предвиждали предстоящата смърт на [г-н Николов] и нито са желали, нито са предвиждали фаталния изход, а намерението им е било само да причинят телесна повреда...

...Доказателствата по делото сочат, че няма други лица освен подсъдимите, които да са били във физически контакт с [г-н Николов]... Всички установени травматични увреждания са причинени по едно и също време, в непосредствена последователност. Доказателствата сочат, че между 14 и 14.15 часа на 27 септември 1994 г. в района на Шуменското плато подсъдимите, ..., в качеството им на полицаи от РДВР – Шумен, арестуват [г-н Николов], като използват физическа сила, и по време на ареста му нанасят редица удари по тялото, някои от които силни, както са усвоили на предишни учения по техники за арест. Има пряка и непосредствена причинно-следствена връзка между боя и травматичните увреждания на [г-н Николов] и последвалия фатален изход. Преследвайки пряката си цел да причинят телесна повреда на [г-н Николов], подсъдимите не са предвиждали крайния резултат, но – с оглед на силата и посоката на ударите – са могли да го предвидят. Следва да се отбележи също обаче, че като членове на силите за бързо реагиране подсъдимите са усвоили специални умения в усмиряване и задържане на извършители на престъпни деяния. Те са изпълнявали заповед на прекия си началник... която е включвала ареста на [г-н Николов]... В тази връзка съдът намира, че поведението на

командира на екипа, лейтенант И.И., също е укоримо, тъй като той е човекът, който е можел и е трябвало да определи дали г-н Николов и г-н Н.Р. са извършители на престъпно деяние, които е трябвало непременно да бъдат задържани. ...

Причините и условията за извършването на деянието се коренят в чувството за безнаказаност на подсъдимите като част от специалните части на Министерството на вътрешните работи.

При определянето на вида и големината на наказанието съдът взе предвид ниската възраст на подсъдимите, както и техните добри характерови особености, като смекчаващи вината обстоятелства.

Съдът взе предвид незаконосъобразното използване на физическа сила като отегчаващо вината обстоятелство.

Съдът налага наказания, като има предвид преобладаващите смекчаващи вината обстоятелства...

Като има предвид личността на подсъдимите, тежестта на деянието и факта, че подсъдимите нямат предишни осъждания, както и целите на наказанието... съдът е на мнение, че наказанията не следва да се изпълняват ефективно. Поради тази причина... изпълнението на наказанията се отлага... Основната цел на наказанията по нашето право е генералната превенция, която се постига чрез налагането на справедливо наказание. Съобразявайки тежестта на наказанието с тежестта на извършеното деяние [съдът] следва да има предвид личността на подсъдимия като допълнителен фактор. При условна присъда [съдът] следва да постави акцента върху индивидуалната превенция, а именно да поправи извършителя на престъплението. По настоящото дело съдът, като има предвид фактите, изложени по-горе, типа *mens rea* за престъплението – непредпазливост – и ниската степен на обществена опасност, която представляват двамата подсъдими, които са извършили деянието си в сравнително далечното минало, заключава, че не е налице нужда наказанията лишаване от свобода да се изпълнят веднага, за да се постигнат целите на наказателното право. ...”

25. Жалбоподателите и полицаите обжалват пред Военно-апелативния съд. Жалбоподателите твърдят, че присъдата е прекалено лека и присъденото обезщетение е прекалено ниско. Те са на мнение, че долустоящият съд е сгрешил при оценката на тежестта на престъплението и погрешно е избрал минималното възможно наказание. По тяхно мнение полицаите трябва да бъдат осъдени на ефективно лишаване от свобода от около пет години.

26. След заседание на 25 октомври 2000 г. в решение от 29 декември 2000 г. Военно-апелативният съд частично потвърждава и частично изменя присъдата на долустоящия съд. Той повишава сумата на обезщетението на 5000 лева за първия жалбоподател, 4000 лева за втория жалбоподател и 4000 лева за сина на г-н Николов, но потвърждава издадените присъди. Съдът описва подробно събитията от 27 септември 1994 г. и постановява, че “с оглед на численото превъзходство на полицаите, тяхната по-ниска възраст, тяхното специално обучение, близкото местонахождение на колегите им и факта, че с по-нататъшните си действия г-н Николов не се е

съпротивлявал или отказал да изпълни законните им разпореждания, използваната физическа сила е в нарушение на чл. 40(1)(1) и (2) и чл. 41(2) и (4) от Закона за националната полиция от 1993 г. в редакциите им към обсъждания период” (вж. пар. 42 и 43 по-долу). Становището на съда продължава, както следва:

“Фактическите констатации на [долустоящия] съд се базират на събраните доказателства и напълно се приемат от [този] съд. С оглед на фактите, деянията, извършени от подсъдимите, правилно са квалифицирани като престъпление по чл. 124 (1) от НК...

I. По жалбата на подсъдимите

В обвинителния акт Прокуратурата повдига обвинения срещу двамата подсъдими за престъпление... извършено в съизвършителство. Прокуратурата не е взела предвид, че престъплението по чл. 124 (1) от НК е непредпазливо само по отношение на по-тежките последици [смърт]. Съучастието в извършването на престъпление е възможно само при умишлените престъпления, тъй като предполага съвместното съзнателно участие на две или повече лица, чиито действия водят в тяхната цялост до извършването на деянието, като лицата винаги съзнават, че действат в съучастие с други. *Actus reus* на деянието по чл. 124 [ал. 1 от НК] е сложен. Умисълът за постигане на по-лекия резултат [телесна повреда] се комбинира с непредпазливост по отношение на по-тежките последици, т.е. престъплението е извършено с няколко типа *mens rea*, което изключва вероятността за съучастие.

...

Възражението на подсъдимите относно необосноваността на присъдата на долустоящия съд, що се отнася до извършителите на деянието, е безпочвено. Заключение на вещите лица е, че черепните и церебралните травми са причинени от два отделни удара по главата, с или в твърд предмет, нанесени със значителна сила. Вещите лица предлагат две обяснения за евентуалния им произход. Според първото обяснение единият удар е бил в главата, по лявото слепоочие или по дясната част на тила, след което пострадалият е паднал на земята и му е нанесен още един удар от другата страна. Според второто обяснение двете наранявания са резултат от два отделни последователни удара с тъп твърд предмет. Вещите лица категорично изключват вероятността ударите да са нанесени с острата (металната) част на мотиката...

[Долустоящият] съд правилно е приел второто обяснение, което се подкрепя и от останалите доказателства... В изложенията си, включително тези пред съда, двамата подсъдими признават факта, че са приложили насилие при задържането на [г-н] Николов... [д]вамата подсъдими твърдят, че пострадалият не е паднал на земята в нито един момент. И двамата потвърждават, че [г-н] Николов е стоял или седял. Следователно е невъзможно една от травмите... да се е получила в резултат на падане на земята.

Твърдението на подсъдимите, че смъртта на пострадалия е резултат от лека, а не от тежка телесна повреда, както е приел [долустоящият] съд, е безпочвено и напълно необосновано. Заключение на двете медицински експертизи са категорични по въпроса, че тежката черепна и церебрална травма сама по себе си е довела до продължаващо животозастрашаващо разстройство на здравето, т.е. тя отговаря на медицинските и биологични признаци на тежката телесна повреда.

[Долустоящият] съд правилно е установил, че двамата подсъдими са причинили тежка телесна повреда, довела до смърт. Мотивите му относно умисъла за причиняване на телесна повреда и непредпазливостта относно крайния резултат – смърт – са убедителни и напълно се приемат от [този] съд, така че няма нужда да бъдат повтаряни.

...

II. По жалбата [на жалбоподателите]

Жалбата е частично основателна. Наложените наказания – три години лишаване от свобода – макар и минимално възможните по закон, не са непропорционално леки. [Долустоящият] съд е разгледал и взел предвид всички фактори, нужни за определяне на присъдата. От една страна, вярно е, че е налице отнемане на човешки живот в ситуация, която не е изисквала прилагането на толкова интензивна физическа сила спрямо [г-н] Николов. От друга страна, подсъдимите нямат предишни осъждания, имат добри характерови особености, всеки от тях е нанесъл един удар по главата на пострадалия, смъртта е била причинена по непредпазливост, [подсъдимите] са действали с цел да арестуват закононарушител по заповед на прекия си началник, [г-н] Николов първоначално не се е подчинил и не е захвърлил мотиката, която е държал, а подсъдимите са уволнени от [полицията]. С оглед на това [съдът] смята, че заключенията на [долустоящия] съд относно големината на наказанията са обосновани, както и изводът му, че поправянето и превъзпитанието на подсъдимите не изисква налагането на ефективна присъда лишаване от свобода.

Жалбата е... обоснована, що се отнася до [сумата на присъдените обезщетения]. Сумата на обезщетението за неимуществени вреди се определя към момента на произнасяне на присъдата. Понастоящем практиката на съдилищата е да удовлетворява искове за обезщетение за неимуществени вреди за суми, по-високи от поисканите от [жалбоподателите]. Поради тази причина [съдът] констатира, че присъдата следва да бъде изменена, като се увеличат сумите, присъдени на всеки от жалбоподателите, до пълния размер на техните претенции. Тези обезщетения ще отразят реалната болка и страдание, които [жалбоподателите] са претърпели заради загубата на техния близък.”

27. Жалбоподателите и полицаите обжалват пред Върховния касационен съд. Жалбоподателите отново твърдят, *inter alia*, че условната присъда е твърде лека. Те са на мнение, че характеристиката, която долустоящият съд дава на главен сержант Б.И., като човек “с добри характерови особености” е спорна, тъй като той е обвинен в побой над задържан шест месеца преди побоя над г-н Николов. Полицаяте твърдят, *inter alia*, че долните инстанции са наложили прекалено строги наказания.

28. След заседание на 5 декември 2001 г. в окончателно решение от 14 януари 2002 г. Върховният касационен съд потвърждава присъдата на долната инстанция, както следва:

“По жалбата [на жалбоподателите]:

Твърди се, че [долните] съдебни инстанции погрешно са издали условни присъди, и се отправя молба за ефективно изтърпяване на присъдите.

Това касационно основание... не се подкрепя от материалите по делото и е неоснователно. При прилагането на чл. 66 от НК [по-долустоящите съдилища] са претеглили всички фактори, свързани с функцията по индивидуална и генерална превенция [на наказателното право]. Като се вземе предвид чистото съдебно минало [на подсъдимите], положителните им характерови особености, начинът, по който е извършено деянието, а именно нанасяне на един удар от всеки от тях, формата на *mens rea*, а именно непредпазливост за всеки от подсъдимите, поведението на пострадалия, и с оглед на целите на наказанието..., заключението, че поправянето и превъзпитанието на подсъдимите не изисква ефективни присъди, е законосъобразно. Този съд напълно го споделя...

Що се отнася до жалбата на двамата подсъдими:

Касационните основания са нарушение на материалното право и очевидна несправедливост на наложените присъди и присъдените обезщетения.

Като се имат предвид фактическите констатации [на долните съдебни инстанции], които не са обект на преглед [от този съд], този съд е на мнение, че аргументът за нарушение на материалното право е неоснователен и не се подкрепя от материалите по делото. Авторството на деянието е доказано по несъмнен начин и правната квалификация е правилна. Всеки от подсъдимите... е осъществил всички елементи на деянието по чл. 124 (1) от НК. Доказателствата – обясненията на подсъдимите, показанията на свидетелите, в комбинация с медицинската експертиза и другите писмени доказателства, правилно преценени от две съдебни инстанции... са ги довели до заключението, че двамата са извършили деянието независимо един от друг, в качеството си на действащи полицаи, във връзка с изпълнението на служебните си задължения, като са причинили по непредпазливост смъртта на [г-н Николов], нанасяйки му умишлено тежка телесна повреда. Вътрешното убеждение на съдебните състави се основава на обективна, подробна и цялостна оценка на всички факти по делото, които са подложени на сериозен и цялостен анализ. С оглед на фактите, установени от апелативния съд, заключенията относно *actus reus* и *mens rea* са законосъобразни.

В тази връзка възражението на подсъдимите, че смъртта е произтекла от лека телесна повреда, е неоснователно. Идентично възражение е повдигнато пред апелативния съд, който го е разгледал и в крайна сметка го е отхвърлил. Мотивите за това са подробни и се основават на доказателствата, така че този съд ги споделя.

...

Аргументите относно очевидната несправедливост на наложените наказания и присъдените обезщетения са също така безпочвени. При определянето на наказанието на двамата подсъдими [долустоящите съдилища] са анализирали всички смекчаващи и отегчаващи вината обстоятелства. Те правилно констатирали превес на първите и налагат [минимална условна присъда в границите, уредени в закона]. По-голяма снизходителност би била неоправдана, тъй като тя не би изпълнила [възпиращата и поправяща функция на наказателното право].

Присъдените обезщетения са също справедливи. Поправянето на неимуществените вреди, произтекли от престъплението, е оценено от съда въз основа на фактите по делото и принципите на справедливостта... Като се има предвид болката и страданието, както и необратимостта на претърпяната загуба,

този съд намира, че сумите, присъдени от [долустоящия] съд, са справедливи и ще обезщетят [жалбоподателите] в максималната възможна степен.”

В. Изпълнителното производство срещу полицаите

29. Жалбоподателите изваждат изпълнителни листове срещу двамата полицаи на 25 януари 2002 г. Тъй като полицаите явно отказват да платят доброволно, на 28 декември 2002 г. жалбоподателите започват изпълнително производство срещу тях. Между 2002 и 2004 г. съдия-изпълнителят към Шуменския окръжен съд се опитва да събере сумите от двамата полицаи, но без успех, тъй като те не притежават никаква собственост, срещу която да се насочи изпълнението. Поради тази причина двете изпълнителни производства са прекратени към края на 2004 г. по молба на жалбоподателите.

Г. Искът на жалбоподателите срещу РДВР – Шумен за вреди

30. На 24 юли 1997 г. двамата жалбоподатели и синът на г-н Николов подават иск за вреди срещу Министерството на вътрешните работи и РДВР-Шумен пред Шуменския районен съд. Те претендират за неимуществени вреди, произтекли от смъртта на г-н Николов, в размер на 1 500 000 стари лева¹ за първия жалбоподател, 750 000 стари лева за втория жалбоподател и 750 000 стари лева за сина на г-н Николов.

31. На първото заседание на 16 октомври 1997 г. Шуменският районен съд спира производството, за да се изчака резултатът от разследването срещу полицаите. След приключването на наказателното производство на 14 януари 2002 г. (вж. пар. 28 по-горе) на 16 юли 2003 г. Шуменският районен съд възобновява разглеждането на делото.

32. Съдът провежда три заседания – на 5 ноември 2003 г., на 30 януари и на 12 май 2004 г. Той допуска присъдите от наказателното производство срещу полицаите като доказателства и изслушва пледоариите на страните. С определение от 12 май 2004 г. той прекратява производството срещу Министерството на вътрешните работи, като постановява, че РДВР-Шумен, работодател на полицаите, е единственото юридическо лице, което може да отговаря за причинените от тях вреди.

33. С решение от 24 юни 2004 г. Шуменският районен съд отсъжда РДВР-Шумен да плати 1500 лева на първия жалбоподател, 750 лева на втория жалбоподател и 750 лева на сина на г-н Николов, заедно със

1. На 5 юли 1999 г. се извършва деноминация на българския лев. Един нов български лев (BGN) е равен на 1000 стари български лева.

законната лихва, смятано от 27 септември 1994 г., датата на смъртта на г-н Николов. Съдът присъжда и такси и разноски на стойност 149.40 лева. Той отсъжда, че фактите, съпътстващи смъртта на г-н Николов, и неимуществените вреди, претърпени от жалбоподателите в резултат на това, са напълно изяснени в присъдите на наказателните съдилища, пред които са били изправени полицаите. Тези присъди, които установяват стойността на неимуществените вреди, претърпени от жалбоподателите, съответно на 5000 и 4000 лева обвързват гражданския съд. Съдът отбелязва също, че жалбоподателите не са могли да съберат присъдените в рамките на наказателното производство суми, и заключава, че поради това обезщетение следва да бъде платено от юридическо лице, което отговаря за причинените от полицаите вреди. Съдът обаче обръща внимание, че жалбоподателите са претендирали за по-малки суми – 1500 и 750 лева – така че той не може да увеличи размера на обезщетенията.

34. На 19 юли 2004 г. РДВР-Шумен обжалва. На 15 ноември 2004 г. жалбоподателите увеличават претенциите си съответно на 5000 и 4000 лева. Шуменският окръжен съд провежда пет заседания, съответно на 16 ноември и 14 декември 2004 г. и на 11 януари, 1 и 24 февруари 2005 г.

35. В окончателното си решение от 29 март 2005 г. Шуменският окръжен съд потвърждава решението на по-долустоящия съд. Също като долната инстанция, той взема предвид констатациите на наказателните съдилища и отбелязва, че жалбоподателите не са могли ефективно да съберат присъдените обезщетения от полицаите. Що се отнася до увеличаването на претенцията на жалбоподателите, съдът постановява, че то не може да бъде зачетено, тъй като е направено за първи път пред апелативната инстанция, а също така решението на първоинстанционния съд е обжалвано само от ответника.

36. РДВР – Шумен изплаща обезщетението на жалбоподателите малко след края на производството.

II. ОТНОСИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Наказателният кодекс от 1968 г.

37. Според чл. 124 (1) от НК, който причини другиму смърт по непредпазливост вследствие на умишлено нанесена телесна повреда, се наказва с лишаване от свобода от три до дванадесет години при тежка телесна повреда, от две до осем години при средна телесна повреда и до пет години при лека телесна повреда.

38. Чл. 128 (2), 129 (2) и 130 (2) от НК подразделят телесните повреди на тежки, средни и леки въз основа на различни медицински критерии.

39. Според чл. 115 от НК убийството се наказва с десет до двадесет години лишаване от свобода. Според чл. 116 (1) т. 2 от НК убийство, извършено от лице от състава на Полицията при или по повод изпълнение на службата му, се наказва лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години, доживотен затвор или доживотен затвор без замяна.

40. Според чл. 54 (1) от НК наказателният съд определя наказанието в пределите, предвидени от закона, като се ръководи от общите правила на наказателното право, степента на обществената опасност на деянието и дееца, подбудите за извършване на деянието и другите смекчаващи и отегчаващи вината обстоятелства.

41. Според чл. 66 (1) от НК, когато съдът налага наказание лишаване от свобода до три години, той може да отложи изпълнението на наложеното наказание за срок от три до пет години, ако лицето не е осъждано на лишаване от свобода за престъпление от общ характер и ако съдът намери, че за постигане целите на наказанието и преди всичко за поправянето на осъдения не е наложително да изтърпи наказанието.

Б. Законът за националната полиция от 1993 г.

42. Относимата част на чл. 40(1) от отменения Закон за националната полиция в редакцията му през обсъждания период гласи:

“... полицейските органи могат да използват... сила... при изпълнение на служебните си функции само ако те не могат да бъдат осъществени по друг начин при:

1. противодействие или отказ [на лице] да се изпълни законно разпореждане;
2. задържане на правонарушител, който не се подчинява или оказва съпротива на полицейски орган;
- ...
5. нападения срещу граждани и полицейски органи;...”

43. Според чл. 41 (2) от Закона използването на сила следва да се съобразява с, *inter alia*, обстановката и личността на правонарушителя. Чл. 41 (3) от Закона повелява на полицейските органи “по възможност да пазят здравето... на лицата, срещу които [физическата сила и помощните средства] са насочени”. Чл. 41 (4) от Закона гласи, че използването на сила следва да се преустанови незабавно след постигане целта на приложената мярка.

В. Законът за задълженията и договорите от 1951 г.

44. Според чл. 49 от Закона за задълженията и договорите от 1951 г. юридическите лица – включително държавните органи – отговарят за вредите, причинени от лица, наети от тях.

ПРАВОТО**I. ПРЕДВАРИТЕЛНОТО ВЪЗРАЖЕНИЕ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО****A. Становищата на страните**

45. Правителството, позовавайки се на делото *Caraher v. the United Kingdom* ((dec.), no. 24520/94, ECHR 2000-I), твърди, че жалбоподатели, които са получили обезщетение за нарушение на правата им по Конвенцията, не могат повече да претендират за статус на жертви на нарушение. Възможността за получаване на обезщетение за смъртта на дадено лице по принцип представлява достатъчно възмездяване за твърдяно нарушение на чл. 2 от Конвенцията. На жалбоподателите не само е изплатено в пълен размер обезщетението, което са претендирали, но властите са и обвинили и осъдили полицаите, отговорни за смъртта на г-н Николов. Що се отнася до присъдите на полицаите, националните съдилища са взели предвид тежестта на деянието им, мотивите за извършването му и всички други отегчаващи и смекчаващи вината обстоятелства. Всички съдебни инстанции са дали пълни мотиви за отсъжданията си по тези въпроси. Наказанията са адекватни, ако се сравнят с постоянната практика на националните съдилища по подобни престъпления, където средната присъда е три години и два месеца, както може да се види от публикуваната практика на Върховния касационен съд. Ето защо наложените на полицаите присъди не могат да се смятат за необосновано леки.

46. Жалбоподателите отговарят, че не са получили сумите, които полицаите е трябвало да платят като обезщетения. Нещо повече, присъдите им са били неадекватни с оглед на изключително тежкото им престъпление, което се състои в непровокиран побой, довел до смърт. Разследването на този побой, след първоначалното заключение от 12 май 1995 г., че обвиняемите следва да бъдат предадени на съд, е спряно и е подновено едва на 12 януари 1998 г. след многобройни жалби на жалбоподателите до всички възможни институции. Общата продължителност на наказателното производство е почти осем години и, ако жалбоподателите не са подавали постоянно оплаквания, е

можело да не стигне никога до съд. Ето защо държавата не е приложила ефективно законодателството, гарантиращо правото на живот и забраната за малтретиране. Присъдата, наложена на полицаите, не е достатъчно ефективна и не представлява пълно възмездяване за малтретирането и смъртта на г-н Николов.

Б. Преценката на Съда

47. В решението си по допустимостта (вж. пар. 4 по-горе) Съдът констатира, че въпросът дали жалбоподателите могат все още да претендират да са жертви на нарушение по отношение на смъртта на г-н Николов е тясно свързан с въпросите дали разследването на смъртта е било ефективно и дали обезщетението, получено от жалбоподателите, представлява достатъчно възмездяване в този смисъл. Ето защо Съдът реши да присъедини възражението на Правителството към разглеждането по същество и ще го обсъди сега.

48. Чл. 34 от Конвенцията в относимата си част гласи:

“Съдът може да бъде сезиран с жалба от всяко лице... които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от Високодоговарящите страни, на правата, провъзгласени в Конвенцията или в протоколите към нея...”

1. Принципи, установени в практиката на Съда

49. Съдът наскоро обобщи принципите, на които се основава оценката дали един жалбоподател има статуса на жертва на нарушение, в пар. 178-92 от решението си по делото *Scordino v. Italy (no. 1)* ([GC], no. 36813/97, ECHR 2006-...). Доколкото са относими към разглежданото дело, те са, както следва:

(а) Според принципа на субсидиарността възмездяването на всяко твърдяно нарушение на Конвенцията е първо задача на националните власти. В тази връзка въпросът дали жалбоподателят може да се смята за жертва на твърдяно нарушение е относим към всички стадии на производство по Конвенцията;

(б) Решение за мярка, благоприятна за жалбоподателя, по принцип не е достатъчно да го лиши от статуса му на “жертва на нарушение”, освен ако националните власти не са признали, изрично или по същество, и не са осигурили възмездяване на нарушението на Конвенцията;

(в) Възможността на жалбоподателя да претендира за статус на жертва на нарушение ще зависи от възмездяването, което вътрешноправното средство за защита му е осигурило;

(г) Принципът на субсидиарността не означава премахване на всякакъв надзор върху резултата от вътрешноправните средства за защита, иначе правата, гарантирани от Конвенцията, биха били изпразнени от съдържание. В тази връзка следва да се подчертае, че

Конвенцията гарантира на теоретични или илюзорни, а практически и ефективни права.

2. Приложение на гореописаните принципи

50. От гореописаните принципи следва, че Съдът следва да провери дали властите са признали, поне по същество, че е извършено нарушение на право, защитено от Конвенцията, и дали възмездяването му е било подходящо и достатъчно (вж. решението по делото *Scordino* (no. 1), цитирано по-горе, § 193).

а. Установяването на нарушение

51. Няма съмнение, че присъдите, признаващи полицаите за виновни и присъждащи обезщетение на жалбоподателите (вж. пар. 24, 26, 28, 33 и 35 по-горе), представляват признание по същество, че смъртта на г-н Николов представлява нарушение на чл. 2 от Конвенцията.

б. Характеристики на възмездяването

52. Първият въпрос, който Съдът следва да разреши, е дали присъденото на жалбоподателите обезщетение представлява достатъчно възмездяване.

53. В тази връзка Съдът отбелязва, че исковете за обезщетение на жалбоподателите срещу полицаите (5000 и 4000 лева) са удовлетворени изцяло. Обезщетението обаче никога не е осъществено, тъй като жалбоподателите не успяват да съберат никакви пари въпреки усилията на съдия-изпълнителя поради факта, че полицаите не притежават никакво имущество, срещу което да се насочи изпълнението (вж. пар. 24 и 29 по-горе). От друга страна, исковете на жалбоподателите за непозволено увреждане срещу дирекцията, където работят полицаите (съответно за 1500 и 750 лева), също са удовлетворени изцяло. Вярно е, че усилието на жалбоподателите да увеличат претенциите си в унисон с претенциите срещу полицаите след констатацията на първоинстанционния съд, че би присъдил и големи суми, е безуспешно. Това обаче е така само защото те не са увеличили претенциите си навреме, т.е. преди първоинстанционният съд да излезе с решение. Не изглежда да са имали спънки да го направят, тъй като към момента, в който разглеждането на иска за непозволено увреждане е било възобновено, те вече са били наясно със сумите, присъдени в рамките на наказателното производство, и най-вероятно с невъзможността да ги съберат, докато делото срещу дирекцията на полицията все още е било висящо пред първоинстанционния съд (вж. пар. 29, 31, 33, 34 и 35 по-горе).

54. Следователно може да се заключи, че жалбоподателите са получили обезщетение за смъртта на г-н Николов.

55. Съдът обаче отбелязва, че при случаи на умишлено малтретиране, завършили със смърт, нарушението на чл. 2 не може да се възмезди само с присъждане на обезщетение на близките на жертвата. Това е така, защото, ако властите могат да ограничат реакцията си срещу случаи на умишлено малтретиране от страна на полицията до просто заплащане на обезщетение, като в същото време не направят достатъчно за наказателното преследване и наказване на отговорните лица, за представителите на държавата в някои случаи ще бъде възможно да злоупотребяват с правата на лицата под техен контрол при практическа безнаказаност и общите правни забрани за убийство, изтезания и нечовешко и унижително отнасяне, въпреки фундаменталната им важност, биха били практически неефективни (вж., сред многото други източници, решенията по делата *Yaşa v. Turkey*, judgment of 2 September 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI, p. 2431, § 74; *Kaya v. Turkey*, judgment of 19 February 1998, *Reports* 1998-I, p. 329, § 105; *Tanrıkulu v. Turkey* [GC], no. 23763/94, § 79, ECHR 1999-IV; *Velikova v. Bulgaria*, no. 41488/98, § 89, ECHR 2000-VI; *Salman v. Turkey* [GC], no. 21986/93, § 83, ECHR 2000-VII; *Gül v. Turkey*, no. 22676/93, § 57, 14 December 2000; *Kelly and Others v. the United Kingdom*, no. 30054/96, § 105, 4 May 2001; *Avşar v. Turkey* [GC], no. 25657/94, § 377, ECHR 2001-VII; и, *mutatis mutandis*, *Krastanov v. Bulgaria*, no. 50222/99, § 60, 30 September 2004). В тази връзка, Съдът смята, че позоваването от страна на Правителството на решението по делото *Caraher* (цитирано по-горе) е неуместно, тъй като там Съдът отбелязва, с позоваване на решението по делото *Kaya* (цитирано по-горе, § 105), че “по чл. 2 могат да възникнат и отделни процесуални задължения, свързани с ефективното разследване на употребата на смъртоносна сила, но те не са обект на разглеждане по настоящото дело”, тъй като жалбоподателите по делото *Caraher* не са повдигнали оплакване в тази връзка.

56. От горното е ясно, че възможността за търсене и получаване на обезщетение представлява само една част от мерките, необходими за възмездяване на смърт, възникнала след умишлено малтретиране от страна на служители на държавата. Ето защо Съдът следва да разгледа също ефективността на наказателното производство срещу полицаите.

57. Преди да анализира хода на това производство, Съдът смята за необходимо да подчертае принципите, които определят задължението на властите да разследват смъртни случаи в резултат на употреба на сила от служители на държавата:

(а) Чл. 2 се смята за една от най-фундаменталните разпоредби на Конвенцията. Той възплащава една от основните ценности на демократичните общества, съставляващи Съвета на Европа. Целта на

Конвенцията като инструмент за защита на отделните човешки същества изисква чл. 2 да бъде тълкуван и прилаган, така че съдържащите се в него гаранции да бъдат практически и ефективни (вж., сред многото други източници, решението по делото *Anguelova v. Bulgaria*, no. 38361/97, § 109, ECHR 2002-IV).

(б) Чл. 2 налага на държавата задължението да осигури правото на живот, като въведе ефективни наказателноправни разпоредби, за да предотврати извършването на престъпления срещу личността, подпомогнати от правоприлагащи органи, които да осъществяват превенция, предотвратяване и наказване на нарушенията на тези разпоредби (вж. решенията по делата *Osman v. the United Kingdom*, judgment of 28 October 1998, *Reports* 1998-VIII, p. 3159, § 115; *Mastromatteo v. Italy* [GC], no. 37703/97, §§ 67 and 89, ECHR 2002-VIII; и *Menson v. the United Kingdom* (dec.), no. 47916/99, ECHR 2003-V).

(в) Спазването на позитивните задължения на държавата по чл. 2 изисква националната правна система да демонстрира капацитет да прилага разпоредбите на наказателното право срещу тези, които противозаконно са отнели живота на друго лице (вж. решението по делото *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], nos. 43577/98 and 43579/98, § 160, ECHR 2005-VII).

(г) Ефективното разследване, изисквано по чл. 2, служи, за да се запази общественото доверие в поддържаното от властите върховенство на закона, да се предотврати всякакво привидно тайно съглашение в полза на или толериране на незаконосъобразни действия, да се осигури ефективното прилагане на националните закони, които защитават правото на живот и правото лицата да не бъдат подлагани на малтретиране, и в случаите с участие на служители или органи на държавата да се осигури отчетност за смъртните случаи, за които те са отговорни (вж., сред многото други източници, решенията по делата *McKerr v. the United Kingdom*, no. 28883/95, §§ 111 and 114, ECHR 2001-III; и *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, no. 46477/99, §§ 69 and 72, ECHR 2002-II).

(д) Изискванията на чл. 2 отиват отвъд стадия на официално разследване, когато то доведе до образуване на производство в националните съдилища: производството като цяло, включително това на съдебна фаза, следва да удовлетворява изискванията на позитивното задължение да се защитава човешкият живот чрез закона. Макар да нямат абсолютно задължение всички случаи на наказателно преследване да завършват с осъждане или с определена присъда, националните съдилища при никакви обстоятелства не трябва да оставят животозастрашаващи престъпления ненаказани. Това е изключително важно с цел запазване на общественото доверие и осигуряване на спазване на върховенството на закона, както и предотвратяване на всякакво привидно толериране или тайно

съглашение в полза на незаконосъобразни действия (вж., *mutatis mutandis*, решенията по делата *Öneryıldız v. Turkey* [GC], no. 48939/99, § 96, ECHR 2004-XII; *Okkālī v. Turkey*, no. 52067/99, § 65, ECHR 2006-... (extracts); и *Türkmen v. Turkey*, no. 43124/98, § 51, 19 December 2006).

58. Съдът следва да разгледа ефективността на наказателното производство срещу двамата полицаи в светлината на тези принципи.

59. На първо място, Съдът ще направи оценка на бързината на това производство, разглеждана като критерий за решимостта на властите да преследват отговорните за смъртта на г-н Николов лица (вж., *mutatis mutandis*, решенията по делата *Selmouni v. France* [GC], no. 25803/94, §§ 78 and 79, ECHR 1999-V, и *McKerr v. the United Kingdom*, no. 28883/95, §§ 114 and 152-55, ECHR 2001-III). Съдът отбелязва, че г-н Николов е бит на 27 септември 1994 г. и умира на 1 октомври 1994 г. Разследването започва на следващия ден, 2 октомври 1994 г., и първоначално напредва с добър темп: на полицаите са повдигнати обвинения, разпитват се свидетели, изготвят се множество протоколи и се достига до заключение, че полицаите следва да бъдат предадени на съд. След юни 1995 г. обаче, когато делото е прехвърлено към военната прокуратура, производството спира. Макар забавянето да е обяснено с кадрови проблеми и прекомерна натовареност, следва да се отбележи, че производството се възобновява едва през януари 1998 г. – две години и половина по-късно – и едва след многобройни жалби на жалбоподателите. По-нататък се натрупват и още забавяния, в резултат на които отговорните лица са изправени на съд едва през есента на 1999 г. и са признати за виновни и осъдени през 2002 г., повече от седем години след противоправното им деяние (вж. пар. 12-20 и 24, 26 и 28 по-горе). Съдът смята този начин на водене на производството за недопустим, като се има предвид, че в делото става въпрос за сериозен случай на полицейско насилие и като такова то изисква бърза реакция от страна на властите (вж. решението по делото *Türkmen*, цитирано по-горе, §§ 54-57). Нещо повече, прекомерното забавяне на производството, вината за което е изцяло на властите, се използва от съда като аргумент за налагане на условни, а не на ефективни присъди (вж. пар. 24 по-горе).

60. Тук Съдът стига и до втория аспект на разглеждането: дали условните присъди, наложени на полицаите в края на прекомерно продължително наказателно производство, са били достатъчни за изпълнение на позитивните задължения на властите по чл. 2 от Конвенцията. Задачата на Съда тук е да разгледа дали и до каква степен националните съдилища са подложили делото на внимателната преценка, изисквана от чл. 2, за да може възпиращата роля на съдебната система и важността на функцията ѝ да предотвратява нарушения на правото на живот да не бъдат подкопани (вж., *mutatis*

mutandis, решенията по делата *Öneryildiz*, § 96; и *Okkali*, § 66, и двете цитирани по-горе).

61. Истина е, че не е задача на Съда да се произнася по степента на индивидуална вина (вж. решенията по делата *Öneryildiz*, § 116; и *Nachova and Others*, § 147, и двете цитирани по-горе), или да определя подходящата присъда за извършител на престъпно деяние, тъй като и двете задачи са от изключителната компетентност на националните наказателни съдилища. По силата обаче на чл. 19 от Конвенцията и според принципа, че Конвенцията гарантира не теоретични или илюзорни, а практически и ефективни права (вж. пар. 49 по-горе), Съдът следва да се увери, че задължението на държавата да защитава правата на лицата под нейна юрисдикция се изпълнява адекватно. При смъртни случаи поради прекомерна употреба на сила Съдът следва да провери по-специално дали държавата е изпълнила задължението си по чл. 2 да осигури спазването на правото на живот чрез въвеждане на ефективни наказателноправни разпоредби, за да се предотврати извършването на престъпления срещу личността, подпомогнати от правоприлагащи органи, които да осъществяват превенция, предотвратяване и наказване на нарушенията на тези разпоредби, и да не позволява животозастрашаващи престъпни деяния да остават ненаказани (вж. пар. 57 по-горе). Нещо повече, както се отбелязва в решението по делото *Scordino (no. 1)* (вж. пар. 49 по-горе), при определянето на продължаващия статус на жалбоподателя като жертва на нарушение Съдът следва да вземе предвид резултата, получен при прилагането на вътрешноправните средства за защита.

62. Следователно, макар Съдът до голяма степен да се отнася към националните съдилища при избора на подходящи наказания за малтретиране и убийство от страна на служители на държавата, той следва да упражнява известен контрол и да се намесва при случаи на очевидна непропорционалност между тежестта на деянието и наложеното наказание. В противен случай задължението на държавите да проведат ефективно разследване би загубило голяма част от значението си и правото, въплътено в чл. 2, въпреки фундаменталната си важност, би се оказало неефективно на практика.

63. Съдът отбелязва, че по настоящото дело националните съдилища са дали подробни мотиви защо са квалифицирали деянието, извършено от полицаите, като умишлено нанасяне на тежка телесна повреда, причиняващо смърт по непредпазливост. Те изясняват и основанията за налагане на минималния срок лишаване от свобода, разрешен от закона, и за избора изпълнението на наказанието да бъде отложено (вж. пар. 24, 26 и 28 по-горе). Не е задача на Съда да проверява дали присъдата им прилага правилно националното наказателно право; това, което се разглежда в настоящото производство, е не индивидуалната наказателна отговорност на

полицаяте, а отговорността на държавата по международното право (вж. решението по делото *Tanli v. Turkey*, no. 26129/95, § 111, ECHR 2001-III (extracts)). Съдът обаче не може да пренебрегне факта, че, докато българският Наказателен кодекс от 1968 г. дава възможност на националните съдилища да наложат до дванадесет години затвор за деянието, извършено от полицаите (вж. пар. 37 по-горе), те избират да наложат минималното наказание, разрешено от закона – три години лишаване от свобода – и да отложат изпълнението му. В този контекст следва също да се отбележи, че срещу полицаите не са предприети никакви дисциплинарни мерки (вж. пар. 23 по-горе). Нещо повече, до 1999 г., което е доста след началото на наказателното производство срещу тях, и двамата полицаи все още служат в полицията, а един от тях дори е повишен (той приключва работата си за полицията само защото по-късно се оттегля) (вж. пар. 19 и 20 по-горе), докато практиката на Съда повелява, че, когато служители на държавата са обвинени в престъпления, включващи малтретиране, е важно те да бъдат отстранени от длъжност, докато бъдат разследвани и съдени, и да бъдат уволнени, ако бъдат осъдени (вж. решенията по делата *Abdulsamet Yaman v. Turkey*, no. 32446/96, § 55, 2 November 2004; и *Türkmen*, цитирано по-горе, § 53). По мнение на съда такава реакция спрямо сериозен случай на умишлено полицейско малтретиране, довело до смърт, не може да се нарече адекватна. Като наказва полицаите с условни присъди повече от седем години след извършването на деянието им и не им налага дисциплинарни мерки, държавата на практика поощрява “чувството им за безнаказаност” и “надеждата, че всичко ще се покрие”, както отбелязва следователят, водещ разследването (вж. пар. 14 по-горе).

64. В заключение Съдът констатира, че мерките, предприети от властите, не осигуряват подходящо възмездяване на жалбоподателите (вж. решението по делото *Okkali*, цитирано по-горе, § 78). Следователно, те все още могат да претендират да са жертви на нарушение по смисъла на чл. 34 от Конвенцията.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА МАТЕРИАЛНОПРАВНИЯ АСПЕКТ НА ЧЛ. 2 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

65. Жалбоподателите се оплакват относно побоя и последвалата смърт на г-н Николов. Те се позовават на чл. 2 от Конвенцията, който гласи:

“1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

- а) при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;
- б) при осъществяването на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;
- в) при действия, предприети в съответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.”

66. Жалбоподателите твърдят, че употребата на сила спрямо г-н Николов е била напълно непровокирана и ненужна.

67. Правителството не представя коментар.

68. Съдът отбелязва, че наказателните съдилища, след като са се запознали с доказателствата и са разгледали фактите по делото, са констатирани, че двамата полицаи, действащи в служебно качество, са отговорни за смъртта на г-н Николов. Съдилищата установяват също, че полицаите са го ударили умишлено, а „ситуацията не [е] изисква[ла] използването на такава сериозна физическа сила” (вж. пар. 24, 26 и 28 по-горе). Ето защо Съдът констатира, че смъртта на г-н Николов може да се вмени във вина на държавата-ответник. Нещо повече, от констатациите на наказателните съдилища е ясно, че силата, употребена за неговия арест, не е била „абсолютно необходима”, по смисъла на практиката на Съда, така че е била в нарушение на чл. 2 от Конвенцията (вж., като скорошен източник, решението по делото *Nachova and Others*, цитирано по-горе, §§ 94 и 106-08).

69. Ето защо е налице нарушение на тази разпоредба.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ПРОЦЕСУАЛНОПРАВНИЯ АСПЕКТ НА ЧЛ. 2 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

70. Жалбоподателите се оплакват относно твърдяната неефективност на разследването на смъртта на г-н Николов и твърдяната липса на обезщетение за това. Те се позовават на чл. 6 и 13 от Конвенцията.

71. Жалбоподателите твърдят, че, ако не са били жалбите им до различни институции, разследването срещу полицаите, което е спряно през май 1995 г., е нямало никога да стигне до съд. То се възобновява едва през януари 1998 г., повече от две години и половина по-късно. През следващите години се натрупват и още забавяния по време на предварителното разследване, на съдебната фаза и на последвалите обжалвания.

72. Правителството твърди, че разследването за смъртта на г-н Николов е пълно и подробно. Властите са събрали всички относими доказателства. Те са провели двадесет и осем разпита, оглед, както и

разпознаване. Назначили са седем експертизи, включително аутопсия. Всички нива съдебни инстанции щателно са анализирали всички налични доказателства и са признали полицаите за виновни. Разследването и съдебното производство не са били излишно проточвани.

73. Съдът смята, че това оплакване следва да се разгледа в светлината на процесуалноправния аспект на чл. 2 от Конвенцията и че няма нужда то да се разглежда по чл. 6 и 13 (вж., *mutatis mutandis*, решението по делото *Okkali*, цитирано по-горе, § 54). Текстът на чл. 2 е цитиран в пар. 65 по-горе.

74. Относимите принципи, ръководещи задължението на държавите да извършват ефективно разследване на всички случаи, при които употребата на сила от страна на държавни служители е довела до смърт, са изложени в пар. 57 по-горе.

75. Съдът вече констатира, че наказателното производство срещу полицаите, отговорни за смъртта на г-н Николов, не отговаря по различни причини на изискванията на чл. 2 от Конвенцията (вж. пар. 58-64 по-горе).

76. Ето защо е налице нарушение на тази разпоредба.

IV. ТВЪРДЕНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

77. Жалбоподателите твърдят също, че побоят, довел до смъртта на г-н Николов, и последвалото неефективно разследване представляват нарушения на чл. 3 от Конвенцията, който гласи следното:

“Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.”

78. Като има предвид основанията, на които е констатирал двойно нарушение на чл. 2 от Конвенцията (вж. пар. 69 и 76 по-горе), Съдът намира, че жалбата не поставя отделен въпрос по чл. 3 от Конвенцията.

V. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

79. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна.”

А. Имуществени вреди

80. Жалбоподателите претендират загуба на доход в размер на 18 240 лева. Те твърдят, че г-н Николов е бил на шестдесет и две години, когато е починал. Той се е пенсионирил малко преди това и е получавал месечна пенсия от 120 лева. Горната сума е тази, която би получил между деня на смъртта си и деня, в който е подадена жалбата.

81. Правителството не представя коментар.

82. Според установената практика на Съда следва да има ясна причинно-следствена връзка между вредите, претендирани от жалбоподателя, и нарушението на Конвенцията и това може в съответните случаи да включва обезщетение за загуба на доход (вж., сред многото други източници, решенията по делата *Çakıcı v. Turkey* [GC], no. 23657/94, § 127, ECHR 1999-IV; и *Salman*, цитирано по-горе, § 137). Съдът вече е констатирал, че властите отговарят по чл. 2 от Конвенцията за смъртта на съпруга и бащата на жалбоподателите. При тези обстоятелства е налице причинно-следствена връзка между нарушението на чл. 2 и това, че вдовицата му, г-жа Николова, губи финансовата подкрепа, която той ѝ е оказвал. Що се отнася до стойността на тези загуби, Съдът отбелязва, че жалбоподателите не са представили актюерски доклад или други документи. Ето защо той е длъжен да разгледа претенцията въз основа на принципите на справедливостта (вж. решението по делото *Velikova*, цитирано по-горе, § 102). Като отсъжда според принципите на справедливостта, Съдът присъжда на г-жа Николова 7000 евро, които да я обезщетят за загубата на доход поради смъртта на съпруга ѝ. Що се отнася до дъщерята на г-н Николов, г-жа Величкова, към момента на смъртта му тя не изглежда да е финансово зависима от него; ето защо няма основание да ѝ се присъжда каквато и да било сума като имуществени вреди.

Б. Неимуществени вреди

83. Жалбоподателите претендират за 10 000 лева неимуществени вреди, претърпени от г-н Николов заради твърдяното нарушение на чл. 2 от Конвенцията и 10 000 лева неимуществени вреди, претърпени от него заради твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Г-жа Николова претендира за други 50 000 лева заради страданието, което е изпитала в резултат на смъртта на г-н Николов. Тя твърди, че загубата

на съпруга ѝ и овдовяването ѝ на петдесет и пет годишна възраст са ѝ причинили голяма мъка. Г-жа Величкова претендира за 30 000 лева. Тя твърди, че ранната загуба на баща ѝ е причинила скръб. Жалбоподателите заедно претендират и за 20 500 лева заради чувството за безсилие, което са изпитвали поради бавното и неефективно разследване на смъртта на г-н Николов.

84. Правителството не предоставя коментар.

85. Съдът отбелязва, че е констатирал, че властите са отговорни за смъртта на съпруга и бащата на жалбоподателите и че органите не са провели ефективно разследване в тази насока. Съдът отбелязва също, че е констатирал, че жалбата не поставя отделен въпрос по чл. 3 от Конвенцията. При тези обстоятелства и с оглед на обезщетенията, присъждани по подобни дела, Съдът отсъжда, според принципите на справедливостта, 10 000 евро, плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени, на г-жа Николова и 10 000 евро, плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени, на г-жа Величкова за страданието, което са претърпели лично, но не присъжда обезщетение за вредите, претърпени от г-н Николов.

В. Разходи и разноски

86. Жалбоподателите претендират възстановяване на 1000 лева за адвокатски хонорари и разноски. Те не представят никакви документи в подкрепа на претенцията си.

87. Правителството не предоставя коментар.

88. Съдът отбелязва, че жалбоподателите не са представили никакви документи в подкрепа на претенцията си, както изисква чл. 60 § 2 от Правилника на Съда. Ето защо те не са установили по удовлетворителен за Съда начин, че наистина са направили претендираните разходи и разноски. При тези обстоятелства Съдът не присъжда сума по тази точка.

Г. Лихва за забава

89. Съдът счита за уместно лихвата за неизпълнение да бъде обвързана с пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че жалбоподателите могат да претендират за статус на жертви на нарушение за целите на чл. 34 от Конвенцията;

2. *Приема*, че е налице нарушение на материалноправния аспект на чл. 2 от Конвенцията;
3. *Приема*, че е налице нарушение на процесуалноправния аспект на чл. 2 от Конвенцията;
4. *Приема*, че жалбата не поставя отделен въпрос по чл. 3 от Конвенцията;
5. *Приема*
 - (а) че държавата-ответник следва да плати на жалбоподателите, в рамките на три месеца, след като настоящото решение стане окончателно по смисъла на чл. 44 § 2 от Конвенцията, следните суми в български лева по обменния курс към деня на плащане:
 - (i) 7000 (седем хиляди) евро на г-жа Николова за имуществени вреди;
 - (ii) 10000 (десет хиляди) евро на г-жа Николова за неимуществени вреди;
 - (iii) 10000 (десет хиляди) евро на г-жа Величкова за неимуществени вреди;
 - (iv) всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени на горните суми;
 - (б) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер равен на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта;
6. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателите за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 20 декември 2007 г., в съответствие с член 77, §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик
Секретар

Пер Лоренцен
Председател